

Hallgatói vélemények szakmai gyakorlatról és tanulás melletti munkavégzésről

Opinions of Higher Education Students about Internships and Working while Studying

A. I. KUN

Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Emberi Erőforrás Menedzsment Tanszék,
kun.andras.istvan@econ.unideb.hu

Absztrakt. A felsőoktatásban világszerte egyre fontosabbá válik a tanulmányok alatti munkavégzés, nem kivétel ez alól Magyarország sem. Erre az igényre nem csak a hallgatók, de intézményi szinten a felsőoktatás is felfigyelt, több szak esetben is bevezetve a kötelező szakmai gyakorlatot, sőt, a duális képzést, máshol pedig valamilyen formában elismerve ezek valamilyen opcionális megfelelőjét. Jelen tanulmány egy 2015 őszi elvégzett kérdőíves vizsgálat adatait elemzi, melyet hét, gazdaságtudományokhoz kötődő szak hallgatói töltek ki a Debreceni Egyetemen (N = 589). A főbb eredmények szerint a szakmai gyakorlatot hosszabb távú beruházásnak tekintik a hallgatók (nem a rövid távú díjazás a legfontosabb; ugyanakkor a személyes érdeklődés háttérbe szorul); az átlagos hallgató (a válaszadók háromnegyede) legfeljebb heti körülbelül 20 órát lenne hajlandó tanulmányok mellett dolgozni; a hallgatók többsége diákmunkában gondolkodik; a munkavállalás oltárán leginkább a szórakozással és a sporttal töltött időt áldozná fel, ezeket a barátokra és a családra, és legvégül a tanulásra fordítandó idő követi. Az eredmények szerint összefügg a munkavállalási hajlandósággal a hallgató szakja, évfolyama, az, hogy mely tevékenységeket mennyire tart fontosnak a munkához képest (tanulással, családdal, barátokkal, sporttal, szórakozással töltött idő), és az is, hogy mennyire érdeklődésének megfelelően keres gyakorlati lehetőséget.

Abstract. The importance of working while studying in higher education has a globally growing tendency, and Hungary is not an exception. The demand for the opportunities of student employment has been recognized not only by the students but also by the policy makers of higher education, leading to the introduction of solutions like the obligatory internship semesters or the dual training programs. The current study contributes to the better understanding of this field through the analysis of a database from a questionnaire survey conducted among bachelor students from seven majors of the University of Debrecen during the Fall semester in 2015 (N = 589). The main findings suggest that the students mostly consider the internships as an investment into their future career while the short term compensation and the personal interests have a lower importance for them. About 75% of the students would be willing to work not more than 20 hours a week, and most of them would look for 'official' student-work. For working, they would sacrifice the time connected to the following activity-areas (relative to the other activities in the list, and in descending order): time for leisure (this is the most likely to be sacrificed), for sport, for friends, for family, and for learning (this is the less likely to be traded in for working hours). Willingness to work (measured in daily working hours) seems to be connected to the following factors: major, year of study, how

important the activity areas are considered compared to working (learning, family, friends, sports, leisure), and the importance of finding a personally interesting internship.

Bevezetés

Jelen írás a tanulás melletti munkavégzéssel kapcsolatos ismeretekhez kíván hozzájárulni egy hallgatók körében készült felmérés eredményeinek ismertetésén keresztül.

A tanulás melletti munkavégzés több országban emelkedő trendet mutat. A világ legerősebb gazdaságában, az USA-ban például 2012-2013-ban már a teljes munkaerő-állomány körülbelül 8%-a tanult valamilyen formában a munkája mellett [1]. A hallgatói munkaviszony terjedését kimutatták továbbá Finnországban [2], Szlovákiában [3], az Oroszországi Föderációhoz tartozó Tatár Köztársaságban [4], Észtországban [5], Ausztráliában [6], az Egyesült Királyságban [7] is, hogy csak néhányat említsünk. A tanulmányok melletti munkavégzés terjedése hazánkban is jelentős, mint azt számos vizsgálat is alátámasztja, melyeket ily módon foglalkoztatott hallgatókkal végeztek [például 9,10,11,12,13]. Jól láthatóan nemzetközi jelenségről van tehát szó, amely ráadásul egymástól nagyon eltérő fejlettségű országokban is megfigyeltek.

A fentebb idézett tanulmányok azt is megállapították, hogy: a felsőoktatási tanulmányok (college) melletti munkavégzés előnyösebb a munkavállalók számára, mint a középfokú oktatásból (high school) egyből a munkaerőpiacra lépés [1]; a későbbiek során az így szerzett munkatapasztalat hasznosulhat a munkaerőpiacon, különösen, ha kapcsolódott a tanulmányokhoz [1,4]; ugyanakkor a munkavégzés károsan hathat a tanulmányokra, főleg, ha teljes munkaidőben történik [5,7]. Szólnak tehát érvek a hallgatóként valómunkába állás mellett, de ellene is. Arra, hogy mennyire nem egyszerű megítélni e jelenség előnyös vagy hátrányos voltát jó példa, amikor egyetlen adatbázison belül sem egyértelmű a hatás. Az 1990-es évek finnországi adatbázisával dolgozó tanulmány [2] például azt mutatta ki, hogy bár az egyetem melletti munkavégzés növelte a kereseteket egy évvel a végzést követően, de a későbbiekben már nem volt rá hatással. Sőt, a rövid távú kereset-növekedés is csak azon volt hallgatókhoz képest jelentkezett, akik ugyanannyi ideig jártak a felsőoktatásba, de nem dolgoztak mellette. Mivel azonban a tanulás melletti munkavégzés el is nyújthatja a tanulmányok időtartamát, még az említett kereset növekedés sem jelent feltétlenül pozitív munkaerő-piaci hatást. A tatárföldi adatok elemzése pedig egyetlen részmintára vonatkozóan kimutatta, hogy a tanulás melletti munkavégzésnek negatív hatása lehet a tanulmányokra, ám a többenél nem találta ezt szignifikánsnak [4].

A tanulás melletti munkavégzés foglalkoztatási hatásait a fenti tanulmányok mindegyike a valós életből vett, és ezért szükségképpen „zajos” adatokon vizsgálta, ami felveti azt a problémát, hogy nem ellenőrizhető az ok-okozati összefüggés, továbbá nem zárható ki az esetleges meg nem figyelt változók szerepe. Egy terepkísérlettel Baert és szerzőtársai [8] jóval kontrolláltabb feltételek mellett kísérelték meg reprodukálni a tanulás melletti munkavégzés elhelyezkedésre gyakorolt pozitív hatását, de nem találtak ilyet.

A fentieket összefoglalva, a tanulás melletti munkavégzés aktuális, sőt a trendeket tekintve egyre aktuálisabb témát nyújt a kutatóknak. A jelenség egyszerre van hatással az oktatás és a munka világára is, és mivel ezek a hatások az eddigi vizsgálatok alapján nem egyértelműek (lásd fentebb), ám a társadalom jelentős részét érintik a felsőoktatásban tanulókon keresztül, ezért mindenképpen érdemes e kérdéskörrel tudományos igénnyel foglalkozni. További motivációt teremt a kutatásra, hogy a magyar oktatáspolitikai igyekezett, és igyekszik is reagálni a felsőoktatás és a munka világának közeledéséből eredő igényekre. Ilyen lépés volt például a kötelező szakmai gyakorlat 2006-os bevezetése egyes alapképzési szakokon, vagy legújabbban a duális képzések indításának lehetővé tétele.

E tanulmány empirikus eredményekkel kíván hozzájárulni a jelenség jobb megértéséhez. Ezt szekunder adatok elemzésével teszi, melyek egy kérdőíves felmérésből származnak és a magyar üzleti felsőoktatásban tanuló hallgatók tanulás melletti munkavállalásra vonatkozó elképzeléseibe nyújtanak betekintést. Ezáltal az elemzés kapcsolódik a hallgatókat potenciális munkavállalóként elemző [például 1,4,9,13,14], és a hallgatói munkaértékekkel, munkamotivációkkal foglalkozó irodalomhoz is [például 10,11,12].

Négy fő kutatási kérdés vizsgálatra kerül sor, melyek a szekunder adatok által biztosított lehetőségek alapján kerültek megfogalmazásra (vagyis a kutatás „adatvezérelt”). Ezek közül az első két alkérdésre bontva került megfogalmazásra, melyek a szakmai gyakorlati hely választására irányulnak:

K11: Milyen sorrendben játszanak szerepet a következő szempontok a hallgatók szakmai gyakorlati hely választásában: díjazás, későbbi elhelyezkedés lehetősége, szakdolgozat írása a gyakorlati hellyel összefüggésben, szakmai fejlődés és gyakorlati tapasztalat-szerzés, személyes érdeklődés?

K12: Van-e együttjárás a felsorolt szempontok relatív fontosságában, azaz vannak-e olyanok, amelyek előre jelzik egymás fontosságát?

A fentebb elsőként idézett irodalom [1] alapján kedvezőnek tekinthetjük, ha a gyakorlatszerzés összefügg a tanulmányokkal, vagyis, ha a választási szempontok közt előre kerül a szakmai fejlődés, a személyes érdeklődés és a szakdolgozat-írással való kapcsolat. A második kutatási kérdés is két részkérdésből áll, bár egyetlen mondatba ágyazva:

K2: Saját bevallásuk alapján mennyi (K21), és milyen formában végzett (K22) munkát tartanak a hallgatók vállalhatónak tanulás mellett (heti munkaórában megadva)?

Mivel a korábban idézett tanulmányok mind a hallgatói munkavállalási hajlandóság jelentős mértékét mutatták, ilyen eredményeket várhatunk most is. A munkavégzés formája tekintetében (diákmunka, szakmai gyakorlati munka...) pedig a diákokra szabott megoldások előnyére számíthatunk. A harmadik kérdés is kettébontva szerepel, és a munka egyéb tevékenységekhez mért értékét járja körül:

K31: A következő idő-felhasználási célok, illetve területek közül melyiket mennyire tarják – egymáshoz képest – feláldozhatónak a munkavállalás miatt: családdal, barátokkal, sportolással, tanulással, szórakozással töltött idő?

K32: Van-e együttjárás az egyes idő-felhasználási területek (munkavégzésért való) feláldozhatósága között?

Amennyiben a hallgatók a tanulmányokból és a munkavégzésből egyaránt szeretnének profitálni, akkor a tanulmányokra fordított idő feláldozhatósága kell a legalacsonyabb legyen. Talán a legérdekesebb mégis a negyedik kutatási kérdés, különösen, mivel ez nincs az előzőekhez hasonló mértékben kitéve a minta esetleges torzítottságának, hiszen változók közötti együttjárást vizsgál:

K4: Mutat-e jelentős kapcsolatot a gyakorlatihely-választás és az idő-ráfordítási területek fontossága azzal, hogy heti hány munkaórát hajlandó vállalni a hallgató?

Kicsit közérthetőbb, bár kevésbé pontos megfogalmazásban: másképp választanak-e gyakorlati helyet és másképp osztják-e be idejüket azok, akik magasabb munkavállalási hajlandóságot mutatnak? Láthattuk a fenti szakirodalmi példákból, hogy a tanulás melletti munkavégzés előnyökkel és hátrányokkal egyaránt járhat, ezért jelen írás szerzője nem is kíván ítéletet alkotni arról, hogy a hallgatói vélemények alapján alább kibontakozó kép pozitív, vagy negatív. Ez ugyanis az aktuális céloktól függően dönthető csak el.

1. Minta és módszer

Az elemzett minta egy a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán tanuló alapképzéses, nappali tagozatos hallgatókkal készült kérdőíves felmérésből származik. A felmérést kutatómódszertan kurzus keretében végezték a DE-GTK mester szakos hallgatói a 2015/16-os tanév őszi félévében. A kérdéseket is ők állították össze (oktatói segítséggel). A kérdőíveket a hallgatók személyesen, papír alapon juttatták el a válaszadókhöz, tanórákon, az oktatók engedélyével.

E szekunder adatbázisból került kiemelésre három kérdés, melyeket újraelemelve közelebb kerülhetünk a kutatási kérdések megválaszolásához (a hallgatók által rögzített adatok ellenőrzésre, korrigálásra kerültek, illetve az itt bemutatott elemzéseket a hallgatók nem végezték el). Az adattisztítás után a mintából eltávolításra kerültek azon szak-évfolyam kombinációkhoz tartozó esetek, amelyek vagy nem gazdasági képzéshez kapcsolódtak és/vagy amelyekben túl alacsony volt az elemszám (<10 fő), így egy összesen 589 fős mintához jutottunk. Ezen tisztított és szűkített adatbázisban szereplő válaszadók – az önkitöltős kérdőívekre adott válaszaik alapján – szak és évfolyam szerinti megoszlását az 1. táblázat foglalja össze. Női válaszadó 392, férfi 169 volt e mintában, és egy esetben ismeretlen a nem. A születési év alapján becsült életkor minimuma 18 év, maximuma 31 év, átlaga: 20,60 év, szórása: 1,43 év (1 fő nem adta meg). 207 válaszadó vallotta magát debreceninek, 352 nem debreceni lakosnak (30 esetben nem kaptunk választ). A nem debreceniek közül 34 nyíregyházinak, 20 hajdúböszörményinek vallotta magát, a többi település ettől kevesebb válaszadóval bírt.

Évfolyam	Szak							
	GVAM	PSZ	GM	TV	GI	NG	KM	Mind
1	45	43	12	0	43	25	0	169
2	45	33	52	31	0	0	15	176
3	59	35	45	66	13	26	0	244
Mind	149	111	109	97	56	51	15	589

Megjegyzés: GVAM = gazdasági és vidékfejlesztési agrármérnök; PSZ = pénzügy és számvitel; GM = gazdálkodási és menedzsment; TV = turizmus-vendéglátás; GI = gazdaságinformatikus; NG = nemzetközi gazdálkodási; KM = kereskedelem és marketing.

(Forrás: saját számítás)

1. táblázat: A minta szakok és évfolyamok szerint.

Noha a minta nem reprezentatív, alkalmas lehet bizonyos következtetések levonására a mintában szereplő szakok hallgatóira nézve, hiszen a tanórákat látogató hallgatókhoz eljutott a kérdőív (kivéve az első táblázatban hiányosnak jelölt évfolyamokon), így szisztematikus torzítást csak az órára járás okozhatott. Ez utóbbi lehetőséget figyelembe kell venni az eredmények általánosíthatóságánál, hiszen például számíthatunk arra, hogy a tanulmányok fontossága egy ilyen minta résztvevői számára jelentősebb, mint akkor lenne, ha az órán meg nem jelentek is szerepelnének benne). Az ötszáz feletti elemszám pedig tovább erősíti az eredmények egyéni jellemzőktől való relatív függetlenségét.

Az alkalmazott elemzési módszerek a K1-K3 kutatási kérdések esetében az egyszerű gyakoriság vizsgálaton túl a páros *t*-teszt, a Wilcoxon próba, a lineáris és rangkorreláció-elemzések. A munkavállalási hajlandóság (vállalni vallott heti munkaórák száma) és az egyéb mért jellemzők közti kapcsolat (K4) pedig többváltozós lineáris regresszió-elemzéssel kerül vizsgálatra ahol a vállalandó munkaórák száma a függő változó, a demográfiai és egyéb vizsgált jellemzők pedig a magyarázó változók.

2. Eredmények

Az alábbiakban kerül sor az eredmények közzétételére alfejezetekre bontva, a kutatási kérdések sorrendjében. A kutatási kérdések megválaszolása ugyanakkor nem ebben, hanem a konklúzió fejezetben történik meg.

2.1. A szakmai gyakorlat választásának szempontjai

A K11 és K12 kérdés megválaszolására lehetőséget nyújtó „Mi alapján választasz szakmai gyakorlati helyet?” kérdésre a kérdőívet kitöltők 100 pont szétosztásával válaszolhattak, a 2. táblázatban szereplő lehetőségek és egy opcionális „Egyéb:...” kategória között. Ennél a kérdésnél csak azokat a kérdőíveket hagytuk a mintában, amelyeknél pontosan 100 pontot osztottak el a megkérdezettek, ami csökkentette a minta elemszámát. Az „Egyéb:...” kategória a táblázatban nem szerepel, mert bár összesen 284-en éltek vele, ezek közül csak négyen (!) adtak meg konkrét, értékelhető szempontot (ezek a „segítőképző munkatársak”, a „nyelvtanulás”, a „multikulturális környezet” és a „hallókészülékessé is végezhető legyen” voltak).

Szempont	Medián	Átlag	Szórás	N	Z
Későbbi elhelyezkedés lehetősége	30	28,56	13,53	552	-8,09 ^{***}
Szakmai fejlődés/gyakorlati tapasztalatszerzés	20	21,97	11,97	552	-4,77 ^{***}
Díjazás	15	18,53	14,01	552	-2,80 ^{**}
Személyes érdeklődés	15	15,82	10,63	552	-2,08 [*]
Szakedolgozatodat a gyakorlati helyel összefüggésben írod	10	14,52	10,86	552	–

Megjegyzés: ^{***} 0,1%-on szignifikáns, ^{**} 1%-on szignifikáns, ^{*} 5%-on szignifikáns; N az elemszám, Z a Wilcoxon próba mutatója

(Forrás: saját számítás)

2. táblázat: A szakmai gyakorlati hely választásának szempontjai.

A 2. táblázatban az átlagok sorrendjében szerepelnek a szempontok. Az utolsó oszlopban a nem-paraméteres Wilcoxon próba statisztikája található, mely az adott sorban, és a következőben látható szempontok értékeléseinek különbözőségét tesztelte. Mivel a próba értéke mindenhol szignifikáns, a szempontok sorrendjében sehol nincs „holtverseny”.

A szempontokra adott értékeléseket lineáris korreláció-elemzésnek vetve alá azt találhatjuk (ld. 3. táblázat), hogy minden szempont negatívan korrelál a többivel (ami várható is volt, hiszen ugyanazon a 100 ponton osztoznak). A korreláció mértéke ugyanakkor az esetek több mint felében annyira alacsony ($r < 0,20$), hogy praktikusán korrelátlanságról beszélhetünk. A legerősebb negatív irányú korrelációs mutatók sem érik el a 0,40-et, tehát gyenge lineáris kapcsolatot jelentenek csupán. A főbb levonható tanulság tehát egyrészt az, hogy a díjazást fontosabbnak tartó válaszadók valószínű, hogy ugyanakkor kevésbé fontosnak tartják a szakmai fejlődést és tapasztalatszerzést, a későbbi elhelyezkedés lehetőségét vagy a szakedolgozatírással való összeegyeztethetőséget; másrészt pedig a későbbi elhelyezkedést előtérbe helyezőknel valószínűbb, a személyes érdeklődés és a fejlődés/tapasztalatszerzés hátra sorolása. A korreláció-vizsgálat természetéből adódóan nem tudjuk, hogy e vizsgált szempontok fontossági értékei közt áll-e fent okozati kapcsolat, csak azt, hogy az egyik értékéből előre jelezhető a másik szempont értéke.

	Későbbi elhelyezkedés lehetősége	Szakedolgozatodat a gyakorlati helyel összefüggésben írod	Szakmai fejlődés/gyakorlati tapasztalatszerzés	Személyes érdeklődés
Díjazás	-0,33 ^{***}	-0,29 ^{***}	-0,38 ^{***}	-0,14 ^{***}
Későbbi elhelyezkedés lehet.		-0,17 ^{***}	-0,21 ^{***}	-0,34 ^{***}
Szakedolgozatodat a gyak. helyen írod			-0,17 ^{***}	-0,19 ^{***}
Szakmai fejlődés/tapasztalatszerzés				-0,14 ^{***}

Megjegyzés: ^{***} 0,1%-on szignifikáns; N = 552

(Forrás: saját számítás)

3. táblázat: Lineáris korreláció a szakmai gyakorlati hely választásának szempontjai között.

2.2. Tanulásmelletti munkavállalási hajlandóság

A K21 kutatási kérdést a kérdőív „Maximum heti hány óra munkát vállalnál az egyetemi tanulmányaid mellett?” nyitott kérdése alapján vizsgálhatjuk. A medián kitöltő heti legfeljebb 20 órát vállalt volna (az átlag vállalt óraszám heti 19,07 óra, 8,33 óra szórással, az értékelhető válaszok száma 578). A válaszok eloszlását jól jellemzi, hogy a kitöltők 3,3%-a (19 fő) jelölt meg 0 órát, 16,4%-a legfeljebb 10 órát, 75,1%-a 20 órát vagy attól kevesebbet, 97,2%-a 40 óránál kevesebbet (a legmagasabb 40 óra alatti érték 32 óra volt) és 99,0%-a maximum 40 órát. Vagyis a hallgatók döntően részmunkaidőben gondolkodnak, de azért van egy 3% alatti kisebbség (2,8%, 16 fő), aki hajlandónak mutatkozik akár teljes állást is vállalni.

Arra a kérdésre, hogy „Milyen munkát vállalnál az egyetemi éveid alatt?”, előre megjelölt lehetőségek közül választhattak. Szekunder elemzésről lévén szó, e kategóriák nem tökéletesen fedik jelen tanulmány igényeit, de így is jelzés értékű lehet a kapott eredmény. A hallgatók több választ is megjelölhettek. Az összes értékelhetően kitöltött kérdőív ebben az esetben 580 volt, vagyis ehhez érdemes viszonyítani, hogy melyik válasz milyen gyakran került megjelölésre. Az eredmények:

- „diákmunka”: 344 db (59,3%),
- „tanulmányokhoz kapcsolódó gyakornoki munka”: 268 db (46,2%),
- „tanulmányokhoz kapcsolódó részmunka”: 239 db (41,2%),
- „önkéntes munka”: 49 db (8,4%),
- „semmit”: 22 db (3,8%),
- „egyéb”: 11 db (1,9%).

Nem meglepő, hogy a legismertebb tanulmányokhoz igazodó munkatípus, a diákmunka került leggyakrabban említésre, de az is beszédes, hogy 40% felett volt a másik két, tanulmányokhoz kapcsolódó munkatípus is. Az önkéntes munka azonban nem gyakori. Az egyéb kategóriában értékelhető szöveges bejegyzés csak a „saját vállalkozás” (2 db); a többi vagy túl általános volt (bármilyen, ami jól fizet stb.), vagy nem értékelhető.

2.3. A tanulás melletti munkavégzésért „feláldozott tevékenységek”

A K3.1 és K3.2 kérdések azt firtatják, honnan vonnák el az időt a hallgatók, hogy dolgozhassanak a tanulás mellett. A kérdőívben szereplő konkrét kérdés: „Vállalnál-e céljaid elérése érdekében diákmunkát, ha az jelentősen hátráltatna a következőkben? Válaszaidat karikázd be 1-től 5-ig terjedő skálán (1=Egyáltalán nem vállalnék; 5=Mindenképpen vállalnék)”. A tevékenységi köröket, és azok válaszadói értékelésének mutatóit a 4. táblázat tartalmazza, a válaszok átlagainak csökkenő sorrendjében. A mintába csak azokat a kérdőíveket vettük bele, amelyeken az összes feltüntetett tevékenységkört értékelték a hallgatók, hogy biztosított legyen az összehasonlíthatóság.

Szempont	Medián	Átlag	Szórás	Z
Szórakozás	3,00	3,40	1,06	-2,288*
Sportolás	3,00	3,29	1,10	-5,918***
Barátokkal töltött idő	3,00	3,00	0,99	-4,704***
Családdal töltött idő	3,00	2,82	1,10	-7,069***
Tanulásra szánt idő	2,00	2,44	1,17	–

Megjegyzés: *** 0,1%-on szignifikáns, * 5%-on szignifikáns; N = 577, Z a Wilcoxon próba mutatója
(Forrás: saját számítás)

4. táblázat: *Tevékenységek körök a munkavégzésért való feláldozandóságuk sorrendjében.*

Az eredmények tanúsága szerint a hallgatók leginkább a szórakozástól vonnának el időt a munka kedvéért, majd ezután a sportolástól, a barátoktól, a családtól és csak legvégül a tanulástól (legalábbis a válaszok alapján). A Wilcoxon próbák alapján láthatjuk, hogy a sorrend szignifikáns (nincs „holtverseny”).

Tevékenység	Sportolás	Barátokkal töltött idő	Családdal töltött idő	Tanulásra szánt idő
Szórakozás	0,45***	0,53***	0,31***	0,11*
Sportolás		0,44***	0,33***	0,15***
Barátok			0,64***	0,27***
Család				0,37***

Megjegyzés: *** 0,1%-on szignifikáns, * 5%-on szignifikáns; N = 577
(Forrás: saját számítás)

5. táblázat: *Rangkorreláció-vizsgálat a munka érdekében feláldozandó tevékenységek között*

Első tanulságunk az lehet, hogy nincs két olyan változó, ami negatív előjelű együttthatót mutatna: vagyis, aki valamelyik tevékenységet hajlandóbb feláldozni a munkáért, az valószínűleg bármelyik másik feláldozására is nagyobb hajlandóságot mutat. A legnagyobb rangkorrelációt a családdal és a barátokkal töltött idő mutatja, azaz aki hajlandóbb dolgozni a barátokkal töltött idő helyett, az a családjára fordított időből is fog rá szakítani, és viszont. Ezt erősségben a barátokra és a szórakozásra fordított idő között kapcsolat követi, majd (nagyjából egyforma koefficienssel) a sportolás–szórakozás, és a barátok–szórakozás párosai. Legkevésbé pedig a szórakozással és a tanulással, illetve a sportolással és a tanulással töltött idő feláldozására mutatott hajlandóság viselkedik hasonló módon. Azt is érdemes észrevenni, hogy abból, ha valaki a tanulást fontosabbnak tartja a munkához képest, leginkább arra tudunk következtetni (gyenge pozitív rangkorreláció), hogy a családdal töltött időt is preferálni fogja a pénzkeresettel szemben (ebből adódik az a sejtés, hogy talán a tanulás-orientáltabbak család-orientáltabbak is egyben, bár ezt most nem tudjuk ellenőrizni).

2.4. A munkavállalási hajlandóság összefüggései a gyakorlatihely-választás és az idő-ráfordítási területek fontosságával

Az alfejezet címében szereplő kapcsolatokat több magyarázó változó együttes jelenlétében kívánja megvizsgálni a tanulmány. Az ehhez választott módszer a többváltozós lineáris regresszió-elemzés. A nem intervallum változók közül az ötfokozatú Likert-skálával mérteket a menedzsment-irodalomban elfogadott módon [15] változatlan formában szerepeltetjük a modellben, az ettől alacsonyabb mérési szintűeket pedig kétértékű „dummy” változókká alakítva. A dummy változók közül mindig a

legnagyobb gyakoriságú kategóriához tartozó a vizsgálat elején kihagyásra került a modellből. A vállalni vallott heti munkaóraszám tölti be a függő szerepét.

A 6. táblázat tartalmazza az elemzés eredményeként kapott a regressziós modellt, amelyben már minden tag koefficiense legalább 5%-on szignifikáns. A modell illeszkedése jó (kevesebb, mint egy ezreléken szignifikáns), ám magyarázó ereje gyenge, azaz a bemutatott kapcsolatok csak a hallgató munkavállalási elképzeléseinek igen kis részét (kb. 10%-át) magyarázzák.

Változó	Koefficiens	t
Konstans	10,57	7,13***
Szak: turizmus-vendéglátás	2,81	3,05**
Második évfolyam	1,91	2,64**
Feláldozott idő: család	1,54	3,72***
Feláldozott idő: barátok	-1,06	-2,13*
Feláldozott idő: szórakozás	0,79	2,06*
Feláldozott idő: sport	0,84	2,41*
Feláldozott idő: tanulás	0,81	2,62**
Gyakorlati hely választás: személyes érdeklődés	-0,07	-2,53*
$F = 8,94^{***}$ korrigált $R^2 = 0,10$ $N = 564$		

Megjegyzés: *** 0,1%-on szignifikáns, ** 1%-on szignifikáns, * 5%-on szignifikáns
(Forrás: Saját számítás)

6. táblázat: A lineáris regresszió-elemzéssel kapott modell (függő változó a vállalni vallott heti munkaóra)

Mivel a barátokra fordított idő feláldozhatósága volt az egyetlen az időallokációs szempontok közül, amelyik negatív koefficiensű, ezért ennek és a munkavállalási hajlandóságnak a lineáris korrelációja külön, kétváltozós esetben is ellenőrzésre került ($r = 0,13$, $p < 0,01$, $N = 578$). Vagyis önmagában inkább korrelátlanságot, vagy nagyon gyenge pozitív lineáris korrelációs mutat a regressziós elemzés függő változójával. Vagyis a regresszió során mutatott negatív kapcsolat valószínűleg a többi időallokációs változóval való együttjárásának (különösen a családra fordított idő változójával, lásd az 5. táblázatot) tudható be.

3. Következtetések

Jelen tanulmány a hallgatói munkavállalás kérdéskörének jobb megértéséhez kívánt hozzájárulni kutatási kérdéseinek megválaszolásán keresztül. Ezek a következőkben sorban megválaszolásra kerülnek az „Eredmények” fejezetben közölt elemzésekre támaszkodva.

K11: Milyen sorrendben játszanak szerepet a következő szempontok a hallgatók szakmai gyakorlati hely választásában: díjazás, későbbi elhelyezkedés lehetősége, szakdolgozat írása a gyakorlati helyel összefüggésben, szakmai fejlődés és gyakorlati tapasztalat-szerzés, személyes érdeklődés?

A megkérdezett hallgatókat elsődlegesen a későbbi elhelyezkedés lehetősége, másodsorban a szakmai fejlődés és tapasztalatszerzés, harmadikként a díjazás motiválta, és csak ezt követte előbb a személyes érdeklődés, majd a szakdolgozat témájához kapcsolódás. Elsősorban tehát munkaerő-piaci

megtérülésre koncentráltak, és azon belül is a hosszabb távra (vagyis úgy tűnik, hogy beruházásként fogják fel a szakmai gyakorlatot).

K12: Van-e együttjárás a felsorolt szempontok relatív fontosságában, azaz vannak-e olyanok, amelyek előre jelzik egymás fontosságát?

Szignifikáns, gyenge lineáris kapcsolatban álltak – kapcsolat minden esetben negatív irányú volt – a következők (erősség szerint csökkenő sorrendben):

- akit a díjazás jobban érdekelt, azt a szakmai fejlődés/tapasztalatszerzés kevésbé (és fordítva);
- a későbbi elhelyezkedést előtérbe helyezők kevésbé törődtek a személyes érdeklődésnek megfelelő hely kiválasztásával (és fordítva);
- a díjazás és a későbbi elhelyezkedés lehetőségének fontossága is ellentétes irányban mozgott;
- aki a díjazásra helyezett hangsúlyt, az kevésbé törődött a szakdolgozathoz illeszkedő munkavégzéssel (és fordítva);
- végül pedig, aki a későbbi elhelyezkedésre koncentrált, az a szakmai fejlődéssel/tapasztalatszerzéssel törődött kevésbé.

A többi esetben inkább korrelálatlanságról beszélhetünk.

K2: Saját bevallásuk alapján mennyi (K21), és milyen formában végzett (K22) munkát tartanak a hallgatók vállalhatónak tanulás mellett (heti munkaórában megadva)?

A hallgatók döntő része, körülbelül háromnegyede legfeljebb 20 órát dolgozna hetente. 40-órát vagy többet pedig mindössze 2,8%-uk (16 fő a mintából) töltene munkával. De azok is kevesen voltak, akik semennyit nem dolgoznának tanulás mellett (3,3%, 19 fő). A legtöbben diákmunkában vagy valamilyen más, tanulmányokhoz kapcsolódó munkavégzésben gondolkoznak (ahol tehát legalább részben biztosított az összeegyeztethetőség).

K31: A következő idő-felhasználási célok, illetve területek közül melyiket mennyire tarják – egymáshoz képest – feláldozhatónak a munkavállalás miatt: családdal, barátokkal, sportolással, tanulással, szórakozással töltött idő?

Egyértelmű sorrend alakult ki. A leginkább feláldozható a szórakozásra fordított idő, majd a sportolás, a barátok, a család, és végül a tanulás következik.

K32: Van-e együttjárás az egyes idő-felhasználási területek (munkavégzésért való) feláldozhatósága között?

Szinte minden párosításnál van ilyen együttjárásra bizonyíték, csupán a tanulásra szánt idő feláldozhatósága nem rangkorrelált legalább gyengén a szórakozásra, illetve a sportolásra szánt időről való lemondással. Vagyis hiába tudjuk, hogy valaki szívesen vagy kevésbé szívesen mond le a tanulásról a munkáért cserébe, ebből még nem jósolhatjuk meg eredményesen, hogy mennyire fontos neki a sport és/vagy a szórakozás a munkához képest. Minden más esetben azonban, ha az egyik tevékenységről kevésbé (vagy jobban) megérte lemondani a munkavégzés miatt, akkor bármelyik másikról is tudhatjuk, hogy azt sem szívesen (vagy szintén szívesen) áldozná fel az adott hallgató. A

legerősebb ilyen kapcsolat a barátokkal töltött idő és a szórakozás, illetve a barátokkal töltött idő és a családdal töltött idő közt állt fent, ezek elérték a közepes ($r > 0,5$) szintet.

K4: Mutat-e jelentős kapcsolatot a gyakorlatihely-választás és az idő-ráfordítási területek fontossága azzal, hogy heti hány munkaórát hajlandó vállalni a hallgató?

Erre a kérdésre jelen írás többváltozós lineáris regresszió-elemzéssel keresett választ, vagyis a független változók és a munkavállalási hajlandóság (vállalni vallott munkaórák) összefüggését a többi változó hatása mellett vizsgálta meg. Az elemzés során nem bizonyult szignifikánsnak a következő tényezők egyike sem: költségtérítéses finanszírozás, életkor, nem, debreceni állandó lakhely. A szakok közül egyedül a turizmus-vendéglátás alapszak mutatott összefüggést a munkavállalási hajlandósággal (pozitív irányban: az ilyen szakra járók átlagosan közel 3 órával vállalnának több munkát hetente), az évfolyamok közül pedig csak a másodév (a másodévesek közel 2 órával dolgoznának többet). Mindezen felül azok bizonyultak hajlamosabbnak több munkát vállalni, akik hajlamosabbak feláldozni a családdal, a szórakozással, a sporttal vagy épp a tanulással töltött idejük egy részét a munka „oltárán”, akik pedig a barátoktól hajlamosabbak időt elvonni, összességében mégis kevesebb munkát vállalnának (ne felejtjük azonban el, hogy itt az egyéb változókkal együtt történt a vizsgálat; kétváltozós esetben a barátokkal töltött idő feláldozhatósága inkább korrelálatlan kapcsolatot mutatott a vállalandó munkaórással). Több vállalható munkaórát jelzett továbbá az is, ha valaki a családra fordított időről könnyebben mondott le, mintha bármi másról. Megfigyelhető az is, hogy a szakmai gyakorlat választásának szempontjai jobbra nem függték össze a hallgatók munkavállalási hajlandóságával, egyet kivéve: aki hajlamosabb volt személyes érdeklődése alapján dönteni, arra egyben valamivel kevésbé volt jellemző a heti sok munkaóra vállalásának hajlandósága.

Hivatkozások

- [1] A. P. Carnevale, N. Smith, M. Melton, E. W. Price (2015), *Learning While Earning: The New Normal*, Georgetown University Centre of Education and the Workforce, Washington, D. C., cew.georgetown.edu/workinglearners, letöltve: 2017.03.12
- [2] I. Häkkinen, (2006), Working while enrolled in a university: does it pay? *Labour Economics*, 13. évf. 2. sz. 167–189.
- [3] L. M. Kureková, Z. Žilinčíková (2016), Are student jobs flexible jobs? Using online data to study employers' preferences in Slovakia, *IZA Journal of European Labor Studies*, 5. évf. 1. sz. 20. cikk, DOI: 10.1186/s40174-016-0070-5
- [4] D. M. Yanbarisova (2015), The Effects of Student Employment on Academic Performance in Tatarstan Higher Education Institutions, *Russian Education and Society*, 57. évf. 6. sz. 459–482.
- [5] M. Beerkens, E. Mägi, L. Lill (2011), University studies as a side job: Causes and consequences of massive student employment in Estonia, *Higher Education*, 61. évf. 6. sz. 679–692.

- [6] R. Hall (2010), The work-study relationship: Experiences of full-time university students undertaking part-time employment, *Journal of Education and Work*, 23. évf. 5. sz. 439–449.
- [7] A. Hunt (2010), Term-time employment and academic attainment: evidence from a large-scale survey of undergraduates at Northumbria University, *Journal of Further and Higher Education*, 28. évf. 1. sz. 3-18.
- [8] A. Baert, O. Rotsaert, D. Verhaest, E. Omey (2016), Student Employment and Later Labour Market Success: No Evidence for Higher Employment Chances, *Kyklos*, 69. évf. 3. sz. 401–425.
- [9] Kazainé Ó. A. (2016), *Munkavállalói preferenciák az egyetemi hallgatók körében*, 159. sz. Műhelytanulmány, Budapesti Corvinus Egyetem Vállalatgazdaságtan Intézet, Budapest.
- [10] Bocsi V. (2013), Munkaértékek a felsőoktatásban, in: Darvai T. (szerk.), *Felsőoktatás és munkaerőpiac – Eszményektől a kompetenciák felé*, SETUP – Belvedere Meridionale, Szeged, 67–86.
- [11] Szócs A. (2013), Munkaviszony és viszony a munkához – hallgatók a debreceni egyetemen, in: Darvai T. (szerk.), *Felsőoktatás és munkaerőpiac – Eszményektől a kompetenciák felé*, SETUP – Belvedere Meridionale, Szeged, 87–124.
- [12] Kóródi M. (2007), Munkaértékek vizsgálata két felsőoktatási intézményben. *Educatio*, 16. évf. (2) 311-322.
- [13] Kórmíves P. M., Dajnoki K. (2016), Élethosszig tartó tanulás: híd a munkaerő-piac és a felsőoktatás között, *Taylor*, 8. évf. 4. sz. 86–94.
- [14] Gergely É., Hágen I. Zs., Pierog A. (2016), Munkaérték és karrierhorgony – egyetemisták körében végzett felmérés eredményei, *Acta Carolus Robertus*, 6. évf. 2. sz. 162–178.
- [15] Sajtos L., Mitev A. (2007), *SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv*. Alinea Kiadó, Budapest.